
การสร้างวัฒนธรรมใหม่ และ บทละครประวัติศาสตร์
ของหลวงวิจิตรวาทการ: โครงสร้างทางอารมณ์
ความรู้สึกและความทรงจำชาตินิยมแบบทหารของ
คณะราษฎรสายทหาร¹

The Creation of New Culture and the Historical Plays of
Luang Wijiwatakarn: The Structure of Feeling and Militarist
Nationalist Memory under the People's Party Military Wing

เกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒน์นิช*
Kriangsak Chetpatanavanich

---

*รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอว่า เมื่อสังคมไทยเปลี่ยนเข้าสู่สังคมสมัยใหม่นับแต่รัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา โครงสร้างทางอารมณ์ความรู้สึกใหม่ถือกำเนิดขึ้น โครงสร้างทางอารมณ์ความรู้สึกนี้กำเนิดจากการปรากฏขึ้นของระบบทุนนิยมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม นั่นคืออารมณ์ความรู้สึกที่ว่า ซาดิกกำเนิดไม่ได้เป็นสิ่งที่วัดคุณค่าของมนุษย์ ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือ “การปฏิวัติ” สู่โครงสร้างทางการเมืองและความสัมพันธ์ทางสังคมใหม่ ที่เป็นแบบ “ประชาธิปไตย” ซึ่งสถาปนาโดยคณะราษฎร อย่างไรก็ตามโครงสร้างของอารมณ์ความรู้สึกนี้ มิได้แข็งทื่อตายตัว แต่เปลี่ยนแปลงไปจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง เพราะการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ยังคงไม่ยุติ ดังนั้น โครงสร้างทางการเมืองและความสัมพันธ์ทางสังคมจึงไม่หยุดนิ่ง อย่างไรก็ตาม อารมณ์ความรู้สึกที่ถูกสร้างขึ้นใหม่นั้น จะต้องปรากฏดำรงอยู่ควบคู่กับโครงสร้างทางอารมณ์ความรู้สึกเก่า ในบทความนี้เป็นการศึกษาการสร้างวัฒนธรรมใหม่ ผ่าน “รัฐนิยม” และบทละครทางประวัติศาสตร์ที่แต่งขึ้นโดยหลวงวิจิตรวาทการและถูกนำไปผลิตเป็นละครเวที “รัฐนิยม” และบทละครนี้อยู่ในฐานะเป็นสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม หรือ ศิลปะหรือภาพแทนที่สื่ออารมณ์ความรู้สึกแบบหนึ่งที่เป็นประสบการณ์ร่วมกันในหมู่คณะราษฎรสายทหารให้กลายเป็นสิ่งที่เข้าใจ

ได้ร่วมกัน แล้วจึงสามารถรับรู้ในฐานะที่เป็นความจริงโดยพวกเขา โครงสร้างทางอารมณ์ความรู้สึกร่วมกันนี้ เผยแสดงออกเป็นรูปธรรมด้วยโครงสร้างทางการเมืองและการจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคมแบบทหาร อย่างไรก็ตาม โครงสร้างทางอารมณ์ความรู้สึกแบบของคณะราษฎรสายทหารนี้ เป็นการผสมกันของโครงสร้างทางอารมณ์ความรู้สึกของพวกเขากับโครงสร้างทางอารมณ์ความรู้สึกของข้าราชการระดับกลางและปัญญาชนชนชั้นกลางที่เป็นแบบ “ประชาธิปไตย” นั่นคือพวกเขายังคงรักษาโครงสร้างทางการเมืองของคณะราษฎรคือการให้มีรัฐธรรมนูญ มีรัฐสภา และมีรัฐบาลที่มาจากผลการเลือกของรัฐสภา แต่เสริมด้วยการมีผู้นำที่เป็นมหาบุรุษที่มีความเข้มแข็งแบบทหารและการจัดระเบียบของความสัมพันธ์ทางสังคมแบบทหารให้กับประชาชนไทย ด้วยการที่รุ่นชนใหม่ถือกำเนิดขึ้นมาตลอดระยะเวลาภายใต้ความเปลี่ยนแปลงภายในสังคมสมัยใหม่ของไทยที่ยังไม่คลี่คลายถึงจุดสูงสุด ด้วยเหตุฉะฉาน การเปลี่ยนแปลงหรือ “การปฏิวัติ” อันยาวนานยังคงดำเนินต่อไปภายในทางเดินของประวัติศาสตร์ของสังคมไทยสมัยใหม่ที่ยังไม่สมบูรณ์ พลิกกลับสลับซับซ้อน และดำเนินไปอย่างยาวนาน

คำสำคัญ:

โครงสร้างทางอารมณ์ความรู้สึก, บทละครประวัติศาสตร์, ความทรงจำร่วม, โครงสร้างทางการเมืองและความสัมพันธ์ทางสังคม, การปฏิวัติที่ยาวนาน

Abstract

This article argues that under the process of modernization during the reign of King Chulalongkorn and the period of emergent capitalism, there arose a new structure of feeling in Thailand: the feeling that birth and status are not the measure of man, and that lead to the changes or a “revolution” in socio-political structures and relations that in turn gave rise to the “democracy” established by the People’s Party (Khana Rajsadon). This structure of feeling continues to adapt itself from generation to generation in relation to the ongoing process of modernization, while also coexisting alongside the old structure of feeling that has not faded away.

This research looks at the creation of a new culture through “Statism” (Rataniyom) and the historical plays composed by Luang Wijiwatakarn and popularized through dramatic production. Both “Statism” and the plays exist as cultural or artistic artifacts, representing and forging the common feelings and experiences of members of the military wing of the People’s Party into a shared understanding and reality, and which reveals itself through con-

crete political structures and the organization of social relations along military lines. At the same time, this militarist structure of feeling existed alongside and intermingled with the structure of feelings of the mid-level bureaucrats and the intellectual middle class identified with democracy. The military wing therefore preserved the political structure of the People’s Party: the constitution, a parliament, and government elected by parliament, but which are coupled to leadership by the military strongman and the organization of social relations itself along military lines. With succeeding generations, these structures have changed and will continue to transform, forming part of the long and unfinished revolution.

Key Words:

The structure of Feeling, Historical plays, Common Memory, Political Structure and Social Relations, Long Revolution,

ความนำ

ในหนังสือเรื่อง **หลวงวิจิตรวาทการกับบทละครประวัติศาสตร์** ของ ประจักษ์ศิลปาคม บุรณมาตร์ นั้น ประจักษ์ศิลปาคมได้สรุปว่า “บทละครของหลวงวิจิตรวาทการมีอิทธิพลต่อสังคมในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามในด้านปลูกใจให้รักชาติ และการทำให้ประชาชนคนดู โดยเฉพาะเยาวชนเข้าใจประวัติศาสตร์ของชาติตามแบบประวัติศาสตร์ชาตินิยมของหลวงวิจิตร...” (ประจักษ์ศิลปาคม บุรณมาตร์, 2528: 268-269) ความเข้าใจต่อบทละครของหลวงวิจิตรเช่นนี้ โดยเฉพาะในประเด็นลัทธิชาตินิยม ได้ส่งต่อมายังบรรดางานต่างๆ ที่เขียนขึ้นหลังจากนั้น เช่น วิทยานิพนธ์ของ รติชนก รพีพันธ์ เรื่อง “ละครหลวงวิจิตร” นั้น รติชนกเสนอว่า ละครปลูกใจรักชาติของหลวงวิจิตรวาทการ หรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปในนาม “ละครหลวงวิจิตร” คือ ละครที่มีเนื้อหาปลูกใจให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกรักชาติบ้านเมืองสร้างสามัคคีระหว่างคนในชาติ และยอมเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อประเทศชาติ “ละครหลวงวิจิตร” เกิดจากที่หลวงวิจิตรวาทการได้รับมอบหมายให้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากร ในรัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม ท่านได้ใช้บทละครและเพลงแนวปลูกใจรักชาติเป็นสื่อ ในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป ซึ่งนอกจากจะเป็นการสนับสนุนกระแสทางการเมืองที่แพร่หลายในขณะนั้นแล้ว หลวงวิจิตรวาทการยังเห็นว่า ความรักชาติจะสามารถช่วยสร้างสรรค์บ้านเมืองได้อีกทางหนึ่ง (รติชนก รพีพันธ์, 2546)

ในขณะที่งานของ ชาลวูวิทท์ เกษตรศิริ ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเรื่อง **ประวัติการเมืองไทย 2475-2500** (ชาลวูวิทท์ เกษตรศิริ, 2549) นั้น พิจารณาว่าที่จริงงานละครอิงประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตร ส่วนหนึ่งแต่งขึ้นก่อนยุคสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และแต่งต่อเนื่องมาจนเข้ายุคสมัยของจอมพล ป. ละครเหล่านี้เป็นละครที่แสดงถึงความคิดชาตินิยม และเขากล่าวด้วยว่า “ดังนั้นอาจจะไม่เกินเลยที่จะกล่าวว่า ความคิดชาตินิยมของหลวงวิจิตรวาทการมีอิทธิพลต่อจอมพล ป. พิบูลสงครามและคนไทยในรุ่นนั้นไม่น้อย” (ชาลวูวิทท์ เกษตรศิริ, 2549: 213) ในขณะเดียวกัน ในแง่ประวัติศาสตร์แบบชาตินิยมของหลวงวิจิตรวาทการนั้น ประจักษ์ศิลปาคม พิจารณาว่า เป็นประวัติศาสตร์ที่บิดเบือนจากความเป็นจริง “... ทำให้ประชาชนมีความเข้าใจที่คาดเคลื่อนต่อประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาติตนเอง และชาติเพื่อนบ้าน ...” (ประจักษ์

ศิลปาคม บุรณมาตร์, 2528: 259) และ “... เยาวชนในยุคนั้นซึ่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในยุคนี้นี้ก็ยังยึดความคิดอันนั้นอยู่เป็นจำนวนมากไม่น้อย ทั้งๆ ที่ นักโบราณคดีและนักประวัติศาสตร์ปัจจุบันได้ปฏิเสธความคิดเหล่านั้นแล้วก็ตาม” (ประจักษ์ศิลปาคม บุรณมาตร์, 2528: 260)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเป็นที่ชัดเจนว่า บทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรนั้น เป็นบทละครที่แต่งขึ้นจากฐานความคิดแบบชาตินิยม โดยมีเป้าหมายเพื่อปลูกใจให้คนไทยรักชาติ แต่การพิจารณาเช่นนี้ย่อมอาจไม่ทำให้เข้าใจบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการได้ดีพอ เพราะบทละครนี้เกิดขึ้นจากโครงสร้างของอารมณ์ความรู้สึก (Structure of Feeling) แบบหนึ่ง ที่ก่อตัวขึ้นมาในจิตใจของกลุ่มๆ หนึ่งของรุ่นชนใหม่ รุ่นชนหนึ่งหลังการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองเข้าสู่ยุคสมัยใหม่นั้น แต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา ในบทความนี้ จึงจะพิจารณาบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ (และการสร้างวัฒนธรรมใหม่ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม) ว่าอยู่ในฐานะสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม (cultural product) ที่มีพลัง เป็นภาพแทน (representation) ที่สื่อความหมายระบอบอารมณ์ความรู้สึกของรุ่นชนๆ หนึ่ง ให้เป็นที่รับรู้ร่วมกัน และกลายเป็นความจริง โดยแสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมด้วยโครงสร้างทางสังคมและการเมืองแบบหนึ่ง

ในที่นี้จะใช้การตีความมโนทัศน์บางมโนทัศน์จากหนังสือเรื่อง *The Long Revolution* ของ เรย์มอนด์ วิลเลียม (William, 1960; natalierosebradbury, 2013) แล้วปรับประยุกต์ใช้เป็นกรอบความคิดของผู้เขียนเอง นั่นก็คือ ในสังคมที่ถือกำเนิดขึ้นใหม่หนึ่งๆ นั้น ยังคงเป็นสิ่งที่ยังไม่ได้คลี่คลายสู่จุดสูงสุด ดังนั้นจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการปฏิวัติขึ้นหลายครั้ง ในระยะเวลาที่ยาวนาน ตามการคลี่คลายของสังคมนั้นๆ นั่นก็คือการคลี่คลายทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้ก่อให้เกิดรุ่นชนใหม่ขึ้นมา รุ่นชนใหม่นี้มีประสบการณ์ที่มีลักษณะเฉพาะของตัวเอง และด้วยเหตุดังนั้น จึงก่อเกิดอารมณ์ความรู้สึกแบบหนึ่งของรุ่นชนขึ้นมาด้วย อารมณ์ความรู้สึกใหม่นี้ เป็นจิตสำนึกใหม่ที่ยังไม่ลงตัว เนื่องจากท่ามกลางการคลี่คลายของสังคม จะเกิดรุ่นชนใหม่ๆ ที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ทำให้ประสบการณ์ใหม่ๆ แก่รุ่นชนเกิดใหม่นั้นๆ โดยในแต่ละรุ่นชน ด้านหนึ่งยังคงอารมณ์ความรู้สึกที่ถือกำเนิดจากการเริ่มต้นของสังคมใหม่ แต่ทว่าในอีกด้านหนึ่งก็มีโครงสร้างทางอารมณ์ความรู้สึกที่เป็นของตนเองที่เกิดจากการมีประสบการณ์ที่แตกต่างจากรุ่นชนก่อนหน้า อีกทั้งภายในรุ่นชนหนึ่งๆ นั้น อาจมีบางกลุ่มภายในรุ่นชน ที่มีประสบการณ์ในลักษณะจำเพาะของตนเองด้วย อารมณ์ความรู้สึกของรุ่นชนหนึ่งๆ นี้ จะสื่อให้เป็นความหมายที่เข้าใจร่วมกันและเป็นความจริงขึ้นมาได้ ก็โดยการสื่อผ่านศิลปะ หรือสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม ที่เป็นภาพแทน

ในหนังสือเรื่อง *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society* วิลเลียม อธิบายว่า ภาพแทนสามารถหมายถึงทั้งสัญลักษณ์ ภาพพจน์ หรือกระบวนการที่นำเสนอต่อตาหรือจิตใจ (ของผู้รับสื่อ) สัญลักษณ์ หรือภาพพจน์ หรือกระบวนการนี้สำคัญอย่างเป็นการเฉพาะ เพราะภาพแทนหรือสัญลักษณ์ หรือภาพพจน์ หรือกระบวนการหนึ่งๆ นั้นเป็นการแสดงความหมายใหม่ที่มีขึ้นเพื่อสิ่งๆ หนึ่งที่แตกต่างออกไป ดังที่เขาวินิจฉัยว่า ภาพแทนหรือความหมายนี้ซับซ้อน นั่นก็คือ เป็นเรื่องของ “การผลิตความเป็นจริง” ดังเช่น ภาพถ่ายเป็นตัวแทนของสิ่งที่จัดเตรียมมาก่อน แต่ทว่ามักจะคิดกันว่าภาพถ่ายเป็นการผลิตซ้ำความเป็นจริง เราคุ้นเคยกับวลีที่ว่า “กล้องไม่เคยโกหก” อย่างไรก็ตาม เราควรตระหนักทราบไว้ว่า ภาพถ่ายนั้นถูกตัดต่อ หรือตัดแปลงเปลี่ยนสภาพเพื่อผลิตความหมายๆ หนึ่งขึ้นมา (William, 1983; Longhurst et al., 2005: 61) ในที่นี้จะพิจารณาว่า ภาพแทน / ศิลปะได้รับการผลิตขึ้นมาเพื่อสร้างความหมายให้รับรู้ในฐานะที่เป็นความจริงซึ่งจะปรากฏเป็นรูปธรรมโดยการเปลี่ยนแปลงหรือปฏิวัติสร้างโครงสร้างทางสังคมและการเมืองที่สอดคล้องกับความหมายหรืออารมณ์ความรู้สึกนั้นๆ ดังนั้นแต่ละรุ่นชน หรือในแต่ละกลุ่มของรุ่นชนนั้นๆ จึงนำเสนอการเปลี่ยนแปลงหรือการ “ปฏิวัติ” ตามแบบของตัวเอง

เพราะฉะนั้น เราอาจพิจารณา การสร้างวัฒนธรรมใหม่ผ่าน "รัฐนิยม" และบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตวาทการในฐานะที่เป็นงานศิลปะ เป็นสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม หรือเป็นภาพแทนที่ผลิตขึ้นมาเพื่อทำให้ความหมายอันถือกำเนิดมาจากโครงสร้างทางอารมณ์ความรู้สึกหนึ่ง ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มๆ หนึ่งของรุ่นชนหนึ่ง และสามารถสื่อให้เป็นที่รับรู้ร่วมกันแล้วจึงกลายเป็นความเป็นจริงที่ปรากฏเป็นรูปธรรม คือโครงสร้างทางสังคมและการเมืองในแบบที่จอมพล ป. พิบูลสงครามสร้างขึ้นมา อย่างไรก็ตาม โครงสร้างทางอารมณ์ความรู้สึกตามแบบคณะราษฎรสายทหาร² นั้น ด้านหนึ่งร่วมอยู่กับโครงสร้างทางอารมณ์ความรู้สึกของกลุ่มชนชั้นกลาง (ทั้งข้าราชการระดับกลาง ผู้ประกอบการ ผู้ที่ทำงานในธุรกิจต่างๆ และปัญญาชนนักเขียนนักหนังสือพิมพ์) ที่ถือกำเนิดขึ้นมาจากการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในสังคมไทย แต่ในอีกด้านหนึ่งก็มีลักษณะเฉพาะด้วย เพราะนอกจากมีฐานของอารมณ์ความรู้สึกแบบชนชั้นกลางโดยทั่วไปแล้ว ยังมีองค์ประกอบเฉพาะของคณะราษฎรสายทหารที่นำโดยจอมพล ป. พิบูลสงครามด้วย นั่นก็คือมีลักษณะในแบบลัทธิทหารนิยม

กลุ่มคณะราษฎรสายทหารนี้ ต้องการเปลี่ยนแปลง (หรือปฏิวัติ) และอ้างโครงสร้างทางการเมืองและสังคมของประเทศไทย โดยด้านหนึ่งให้เป็นไปตามแบบของชนชั้นกลางโดยรวมคือมีรัฐธรรมนูญ มีรัฐสภา และรัฐบาลที่รัฐสภาเลือกขึ้นมา ในขณะที่เดียวกันจะเห็นถึงลักษณะของอารมณ์ความรู้สึกที่เป็นแบบลัทธิทหารด้วย นั่นคืออารมณ์ความรู้สึกที่ว่าทหารมีความสำคัญเป็นเสาหลักหนึ่งของสังคม และสังคมนั้นจะต้องจัดระเบียบให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยแบบทหาร การอ้างโครงสร้างทางการเมืองในแบบที่องค์ประกอบของรัฐสภานั้นมีสมาชิก 2 ประเภท คือ สมาชิกประเภทที่ 1 มาจากการเลือกตั้งของประชาชน และสมาชิกประเภทที่ 2 มาจากการแต่งตั้งของคณะราษฎรสายทหาร (ยึดบทเฉพาะการในรัฐธรรมนูญออกไป) ตลอดจนการมีผู้นำที่เป็นมหาบุรุษแบบทหาร และการจัดระเบียบทางสังคมแบบทหารนั้น คือผลของโครงสร้างทางอารมณ์ความรู้สึกแบบคณะราษฎรสายทหารที่นำโดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่อาศัยเครื่องมือทางวัฒนธรรม คือ "รัฐนิยม" และบทละครที่เป็นภาพแทนอันทำให้ความหมายคือความทรงจำแบบชาตินิยมแบบทหาร สามารถรับรู้ร่วมกันในฐานะที่เป็นความจริง และปรากฏรูปธรรมเป็นโครงสร้างทางสังคมและการเมืองตามแบบของกลุ่มตน

บริบททางประวัติศาสตร์

รุ่นชนสมัยใหม่กับอารมณ์ความรู้สึกใหม่

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นั้น จะพบว่ามียุทธฐานมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเข้าสู่สมัยใหม่ของสยาม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจนี้ ด้านหนึ่งได้ตั้งสังคมไทยเข้าไปผูกพันกับเศรษฐกิจโลกนับตั้งแต่นั้นมา ดังนั้น ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองใดๆ ในโลก ย่อมกระทบกับสังคมไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กล่าวได้ว่า พลวัติของเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนี้ เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายในสยามเอง และเป็นผลมาจากการเข้ามาของตะวันตก (คริส เบเกอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2558: 126-144) ในอีกด้านหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจก็นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสังคมไทยโดยมูลฐาน จากโครงสร้างทางสังคมที่

ประกอบด้วยเจ้า-ขุนนาง-ไพร่ทาส กลายมาเป็น เจ้า-ข้าราชการ-ราษฎร ในขณะเดียวกัน
สังคมไทยก็มีความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้นโดยการปรากฏขึ้นของชนชั้นกลางใหม่จำนวนหนึ่ง
ร่วมอยู่ด้วย ชนชั้นกลางใหม่นี้ คือข้าราชการระดับกลาง ผู้ประกอบการน้อยใหญ่และผู้
ทำงานในบริษัทห้างร้านของทั้งฝรั่งและคนจีน รวมทั้งกลายเป็นบุคคลากรของกิจการการ
พิมพ์ที่เริ่มปรากฏและขยายตัวเรื่อยมาด้วย (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2549: 63-67 และ
86-87; คริส เบเกอร์และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2558: 150-153; นครินทร์ เมฆไตร
รัตน์, 2553: 121-160)

ดังนั้นหมายความว่าสังคมไทยได้ก่อเกิดรุ่นชนที่เป็นแบบสมัยใหม่อีกรุ่นชนหนึ่ง ที่
แตกต่างจากกลุ่มเจ้านายสมัยใหม่ พวกเขาเป็นรุ่นชนที่มีประสบการณ์ร่วมกันแบบหนึ่ง
ที่แตกต่างจากรุ่นสมัยใหม่ที่เป็นเจ้านาย พวกเขามาจากชนชั้นกลางใหม่ที่เกิดจากการ
เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ พวกเขาได้รับการศึกษาแบบตะวันตก ทั้งที่เป็นนักเรียนนอก
และที่จบการศึกษาภายในประเทศ ชนชั้นกลางใหม่นี้มีจินตนาการหรืออารมณ์ความรู้สึก
ใหม่ ซึ่งสามารถสื่อออกมาได้ในพื้นที่สาธารณะที่เริ่มปรากฏขึ้น คือกิจการการพิมพ์ต่างๆ
พวกเขามีจิตใจแบบใหม่ นั่นก็คือ จากการได้สัมผัสกับโลกกว้าง โดยเฉพาะโลกของยุโรป
ทำให้พวกเขาเห็นถึงสภาพสังคมที่มีความเสมอภาค จึงเกิดอารมณ์ความรู้สึกที่ว่าค่าของ
คนไม่ได้วัดจากชาติกำเนิด มนุษย์นั้นเท่าเทียมกัน และทุกคนมีความสามารถในการ
ก่อให้เกิดความก้าวหน้าแก่ชาติได้ ตลอดจนรู้สึกว่าการเจริญก้าวหน้าของชาตินั้น ต้อง
เป็นไปเพื่อประชาชนและสังคมสยามโดยรวม (คริส เบเกอร์และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2558:
150-153; นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2553: 151 และ 205-219) และพวกเขาทั้งหมดมี
อารมณ์ความรู้สึกแบบชาตินิยม (คริส เบเกอร์และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2558: 147; ชาญ
วิทย์ เกษตรศิริ, 2549: 67-78; อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2538: 164-168) ตลอดจน
พวกเขาเกิดอารมณ์ความรู้สึกอีกด้วยว่า มิใช่แต่องค์พระมหากษัตริย์เท่านั้นที่เป็นผู้นำใน
ความเจริญก้าวหน้ามาสู่ชาติ แต่พวกเขาเองตลอดจนประชาชนทั่วไปก็มีส่วนร่วมที่จะทำให้
ชาติเจริญก้าวหน้าไปด้วย ความคิดเดิมที่บอกว่าชาตินั้นเป็นองค์พระมหากษัตริย์
เป็นส่วนหัวที่คอยคิดและสั่งการ มีข้าราชการและชนชั้นกลางและประชาชนเป็นแขนขาที่
คอยทำงานและเดินไปตามที่หัวเป็นผู้สั่งการนั้น ไม่เป็นที่ยอมรับในหมู่พวกเขาอีกต่อไป
และค่อยๆ ปรากฏความคิดที่ว่า ข้าราชการและชนชั้นกลางก็มีความสำคัญ พวกเขามี
ความสามารถที่จะมีส่วนร่วมที่ทำให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้าในแบบใหม่ด้วย (อรรถจักร์
สัตยานุรักษ์, 2538: 281-310)

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญครั้งหนึ่งของสังคมไทยก็คือการเปลี่ยนแปลง
การปกครองในปี พ.ศ. 2475 การเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้ ในแง่ของ
ชัยอนันต์ สมุทวณิช พิจารณาว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในสังคมไทยซึ่งเป็น
สังคมที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างส่วนล่างอย่างแท้จริง จะมีผลในทางที่ก่อให้เกิด
การสับเปลี่ยนกลุ่มบุคคลผู้ถืออำนาจทางการเมืองซึ่งเป็นกลุ่มท้าทายภายในระบบราชการ
เฉพาะที่อยู่ใกล้ชิดกับศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองในเขตเมืองหลวงซึ่งเป็นแหล่งที่มีอัตรา
การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่รวดเร็วกว่าในเขตชนบทและเป็นแหล่งที่ได้รับอิทธิพลจาก

ภายนอกทั้งทางตรงและทางอ้อมมากที่สุดในสังคม การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจึงมีลักษณะของความขัดแย้งระหว่างผู้ที่อยู่ในระบอบราชการกับกลุ่มผู้ปกครองและมีผลเพียงแต่เป็นการเปลี่ยนตัวผู้มีอำนาจทางการเมือง โดยไม่มีผลกระทบต่อซึ่งนำการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจที่แท้จริงมาสู่สังคมโดยรวม (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523: 188) ชัยอนันต์เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นการเปลี่ยนแปลงภายในระบบการเมืองที่การตื่นตัวและความสำนึกทางการเมืองของประชาชนยังมีระดับต่ำ ผลของการเปลี่ยนแปลงภายใต้สภาพเช่นนี้จะไม่สามารถ “ปฏิวัติ” ฐานดั้งเดิมของสังคมได้ แม้ว่าสมาชิกบางคนหรือบางกลุ่มของผู้ทำการเปลี่ยนแปลงซึ่งมีความคิดก้าวหน้า ต้องการแปรรูปการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำเร็จมาด้วยการยึดอำนาจให้เป็นการ “ปฏิวัติ” หรือ “อภิวัฒน์” ก็ตาม (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523: 189)

ในขณะที่ในหนังสือของนครินทร์ เมฆไตรรัตน์เรื่อง การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2553) เสนอไปในทางตรงกันข้าม กล่าวคือ นครินทร์พิจารณาว่า การเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยในปี พ.ศ. 2475 นั้นเป็นการปฏิวัติ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง และในการเปลี่ยนแปลงนี้ ก็มีพลังที่ผลักดันมาจากส่วนต่างๆ ที่หลากหลายของสังคมสยาม นั่นคือ ความคิดและการเคลื่อนไหวที่บั่นทอนความชอบธรรมทางการเมืองของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ปรากฏว่าเกิดขึ้นโดยการเคลื่อนไหวของชนชั้นกลางใหม่ นั่นคือกลุ่มปัญญาชน ข้าราชการระดับกลาง คนชั้นกลางระดับกลางและล่างรวมทั้งจากกลุ่มปัญญาชนที่เป็นตัวแทนของชาวบ้านหรือชาวนา กล่าวโดยรวม คนนอกศูนย์กลางอำนาจเหล่านี้มีความคิดและข้อเรียกร้องที่หลากหลาย นับตั้งแต่ต้องการให้ประเทศมีสภา มีอัครเสนาบดี (นายกรัฐมนตรี) มีกฎหมายพระธรรมนูญ มีการหน้าที่ที่เข้มแข็งมากขึ้นในทางเศรษฐกิจ ยกเลิกการเก็บเงินรัชชูปการ ยกเลิกการเกณฑ์ราษฎรที่ไม่มีเงินเสียภาษีไปทำงานโยธา ฯลฯ โดยไม่มีจุดประสงค์อย่างเด่นชัดในการลดทอนพระราชอำนาจและพระเกียรติยศลงมาแต่อย่างใด แต่มุ่งไปในทางขอให้สถาบันทางการเมืองเปิดรับฟังเสียงของคนชั้นกลางและชั้นล่างมากขึ้น และเปิดโอกาสแก่คนชั้นกลางรวมทั้งช่วยเหลือคนชั้นกลางกับคนชั้นล่างมากขึ้น แต่สถานการณ์ในขณะนั้นซึ่งระบบสังคมการเมืองระดับบนปิดช่องทางและโอกาสต่างๆ กลุ่มคนชั้นกลางและราษฎรในเขตเมืองหลวงที่พอมีการศึกษา นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2470 ได้ร่วมกันเคลื่อนไหวสร้างวัฒนธรรมทางวรรณกรรม สำนึกทางการเมือง และจินตนาการทางประวัติศาสตร์ใหม่ด้วยตนเอง โดยมีความรู้สึกร่วมกันในประการสำคัญว่าชาติกำเนิดของบุคคลไม่ได้เป็นเครื่องวัดคุณงามความดีของมนุษย์แต่เพียงลำพังอีกต่อไป (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2553: 427-430)

อย่างไรก็ตาม น่าจะพิจารณาได้ว่า แม้การเปลี่ยนแปลงนี้จะเป็นการ “เปลี่ยนแปลงระบอบทั้งระบอบ” ก็ตาม แต่การเปลี่ยนแปลงนี้ก็มีลักษณะบางลักษณะที่เป็นไปตามแบบที่ชัยอนันต์กล่าว คือเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงอำนาจทางการเมืองในระดับบน พุดอีกแบบหนึ่งก็คือจากอำนาจทางการเมืองของพระมหากษัตริย์มาสู่อำนาจทางการเมืองของข้าราชการระดับกลางที่เป็นรุ่นชนใหม่ และร่วมตัวกันเป็นคณะราษฎร ด้วยเหตุตั้งนั้น จึง

น่าจะพิจารณาได้ว่าการเปลี่ยนแปลง พ.ศ. 2475 เป็นการปฏิวัติจากเบื้องบน (revolution from above)

การปะทะกันของสองฝ่าย

นับตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลง พ.ศ. 2475 และเริ่มแรกของสังคมการเมืองภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญ หรือที่เรียกว่าระบอบประชาธิปไตยนั้น ฉากของความขัดแย้งทางการเมืองก็เริ่มเปิดขึ้นเช่นกัน โดยความขัดแย้งหลักนั้นคือความขัดแย้งระหว่างผู้นำคณะราษฎรกับพลังอำนาจเดิมที่เป็นฝ่ายอนุรักษนิยม ความขัดแย้งดังกล่าวนี้ มีแกนกลางอยู่ที่ความพยายามที่จะสถาปนาระบอบใหม่หรือระบอบรัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามความคิดเห็นของตนทั้งนี้เพื่อช่วงชิงอำนาจการนำในระบอบใหม่ ที่เป็นระบอบที่มีรัฐธรรมนูญเป็นสิ่งที่กำหนดกติกาทางการเมือง มีสถาบันรัฐสภา และมีสถาบันบริหารที่ในชั้นแรกเรียกว่าประธานกรรมการราษฎร และคณะกรรมการราษฎร (ต่อมาจึงเปลี่ยนแปลงนายกรัฐมนตรีในกรณีประธานกรรมการราษฎร และคณะรัฐมนตรีในกรณีคณะกรรมการราษฎร) ภายใต้โครงสร้างทางการเมืองเช่นนี้ ยังไม่ยุติว่า ฝ่ายใดคือผู้สามารถเถลิงอำนาจได้

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ได้ชี้ให้เห็นในเรื่อง ประวัติการเมืองไทย 2475-2500 (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2549) ว่า หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา จะเห็นถึงการต่อสู้ขัดแย้งระหว่างคณะราษฎรกับพลังอนุรักษนิยม คือ การเคลื่อนไหวของพระยามโนปกรณ์นิติธาดา ซึ่งแม้ว่าท่านจะเป็นฝ่ายอนุรักษนิยม แต่เนื่องจากความต้องการประนีประนอมของคณะราษฎร สภาพขณะนั้น (ซึ่งมีเฉพาะสมาชิกประเภท 2 ที่ได้รับการแต่งตั้งจากคณะราษฎรเนื่องจากยังไม่มีทางเลือกตั้งสมาชิกประเภทที่ 1) เลือกท่านขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พระยามโนปกรณ์ฯ เคลื่อนไหวเริ่มแรกโดยการต่อรองให้มีการร่างรัฐธรรมนูญใหม่เพื่อใช้แทนรัฐธรรมนูญฉบับ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 (ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับ 24 มิถุนายน นี้ เป็นรัฐธรรมนูญ “ที่กล่าวถึง ‘อำนาจสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย’ และผู้ที่ใช้อำนาจดังกล่าวแทนราษฎรก็ คือ กษัตริย์ สภาผู้แทนราษฎร คณะกรรมการราษฎร [...] โดยเนื้อหาของรัฐธรรมนูญ พระมหากษัตริย์ ... เป็นประมุขสูงสุด และเป็นเพียง ‘สัญลักษณ์’ ของประเทศเท่านั้น”) (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2549: 125) ทั้งนี้เพื่อที่จะเปลี่ยนความหมายของรัฐธรรมนูญจากการถวายโดยคณะราษฎร มาเป็นการพระราชทานในรัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475

ต่อมาคือประเด็นเค้าโครงเศรษฐกิจของคณะราษฎรที่เป็นการทำตามประกาศของคณะราษฎรที่ว่าจะส่งเสริมบำรุงเศรษฐกิจของประเทศ เค้าโครงเศรษฐกิจนี้ร่างโดยนายปรีดี พนมยงค์ มีเนื้อหาว่า ที่ดินทำการเกษตรทั้งหมดจะเป็นของรัฐ และรัฐจะเป็นผู้จ้างให้ชาวนาทำการผลิต อีกทั้งรัฐบาลจะเป็นผู้ที่ลงทุนค้าขายสินค้าต่างๆ ให้ประชาชนอีกด้วย เค้าโครงเศรษฐกิจนี้ ได้รับการพิจารณาว่าเป็นแบบคอมมิวนิสต์ และฝ่ายอนุรักษนิยม³ เคลื่อนไหวจนนายปรีดีต้องลี้ภัยไปอยู่ต่างประเทศชั่วคราว พระยามโนปกรณ์ฯ เคลื่อนไหวต่อไปเพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญให้กำหนดว่า ห้ามไม่ให้ข้าราชการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองซึ่งนี้เป็นแผนการที่มุ่งทำลายคณะราษฎรจากกลุ่มพระยามโนปกรณ์ฯ หมายความว่าถ้าหากไม่ให้ข้าราชการสังกัดคณะราษฎรได้ก็จะเป็นการบั่นรอนอำนาจของคณะราษฎรลง เพราะ

สมาชิกส่วนใหญ่ของคณะราษฎรคือข้าราชการ และเมื่อดำเนินการไม่สำเร็จ พระยามโปกรณ์ฯ จึงออกพระราชกฤษฎีกาปิดสภาและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2549: 134-147) การปิดสภานี้หมายความว่า เป็นการทำลายเครื่องมือของคณะราษฎรในการควบคุมรัฐบาล เพราะตามรัฐธรรมนูญนั้น สภาเป็นผู้แต่งตั้งนายกรัฐมนตรีและสามารถถอดถอนนายกรัฐมนตรีได้ด้วย ปฏิบัติการนี้รู้จักกันในฐานะที่เป็นการรัฐประหารด้วยพระราชกฤษฎีกา

จากลำดับเหตุการณ์ภายหลังวันรัฐธรรมนูญ 10 ธันวาคม 2475 และโดยเฉพาะอย่างยิ่งความขัดแย้งที่เห็นได้ชัดเจนระหว่างบุคคลจากระบบเก่ากับบุคคลที่สนับสนุนระบอบใหม่ ระหว่างข้าราชการ (ขุนนาง) อาวุโสระดับ “พระยา” กับ ข้าราชการอ่อน อาวุโสในระดับ “หลวง” (มีระดับพระยาบางส่วนจำนวนน้อย) และการรัฐประหารด้วยพระราชกฤษฎีกา ได้นำมาซึ่งการแตกหักของการเมืองไทย นั่นคือเกิดการยึดอำนาจขึ้นเป็นครั้งที่สองที่เรียกกันว่า การรัฐประหาร 20 มิถุนายน 2476 โดยคณะราษฎร การยึดอำนาจครั้งนี้เป็นการตอบโต้โดยตรงจาก “การรัฐประหารโดยพระราชกฤษฎีกา 1 เมษายน” ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นปฏิบัติการที่นำโดยนายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา นายพันโท หลวงพิบูลสงคราม (เลขานุการฝ่ายทหารบก) และนายนาหวาโท หลวงศุภชลาศัย (เลขาธิการฝ่ายทหารเรือ) ทั้งนี้โดยข้ออ้างของ “เหตุจำเป็นต้องเข้ายึดอำนาจปกครอง เพื่อให้มีการเปิดสภาผู้แทนดำเนินการตามรัฐธรรมนูญ” ทั้งนี้เพื่อขจัดสิ่งที่ “รู้สึกว่าคุณคณะรัฐมนตรีนี้จะกลับกลายเป็นดิกเตเตอร์ (dictator) ไปเสียแล้ว ... นายกรัฐมนตรี ... จะเป็นแบบดิกเตเตอร์ชิพ (Dictatorship)” (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2549: 148)

อย่างไรก็ตาม ฝ่ายอนุรักษนิยมได้ตอบโต้โดยความพยายามที่จะยึดอำนาจในเหตุการณ์ที่เรียกว่า กบฏบวรเดช ซึ่งรัฐบาลได้ใช้กองทัพภายใต้การนำของ นายพันโท หลวงพิบูลสงครามปราบกบฏครั้งนี้ลงได้

เพราะฉะนั้น การต่อสู้ทางการเมืองนี้ คือการต่อสู้ที่กำหนดขึ้นมาจากระบบอารมณ์ความรู้สึกแบบใหม่ในยุคสมัยใหม่ของประเทศไทยที่แตกต่างกัน นั่นก็คือโครงสร้างทางอารมณ์ความรู้สึกที่ว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์ประธานของประเทศเนื่องจากทรงเป็นผู้มีพระเมตตา และตั้งพระราชหฤทัยจะนำความเจริญและความก้าวหน้ามาสู่สังคมไทย ทั้งนี้เพื่อการอยู่เย็นเป็นสุขของพสกนิกร ดังนั้น จึงสมควรเป็นองค์ประธานสืบไปถึงแม้ว่าโครงสร้างทางการเมืองเปลี่ยนไป กับระบอบอารมณ์ความรู้สึกที่ว่าชาติกำเนิดไม่ได้เป็นเครื่องกำหนดคุณค่าของมนุษย์ ข้าราชการระดับกลางและชนชั้นกลาง ตลอดจนราษฎรโดยทั่วไป ก็มีความสามารถในการทำให้สังคมไทยก้าวหน้าได้ด้วย ตลอดจนอารมณ์ความรู้สึกที่ว่าความก้าวหน้าของชาตินั้น ต้องเป็นไปเพื่อราษฎรโดยส่วนรวม ดังนั้นจึงส่งผลให้แบบแผนทางสังคมและการเมืองควรเป็นแบบแผนตามระบอบ “ประชาธิปไตย” ที่ปัจเจกชนทุกระดับมีส่วนในอำนาจทางการเมือง

การสร้างวัฒนธรรมใหม่

การรัฐประหารของคณะราษฎรในวันที่ 20 มิถุนายน 2476 เป็นจุดเริ่มต้นของการที่คณะราษฎรสถาปนาอำนาจได้อย่างแท้จริง (จนถึงสิ้นสุดทศวรรษที่ 2480) และหลังจากวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481 ที่หลวงพิบูลสงคราม (ต่อมาคือจอมพล ป. พิบูลสงคราม) ขึ้นเถลิงอำนาจนั้น จะได้เห็นขบวนการที่ทหารขึ้นมาใช้อำนาจ และนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญหลายประการ ประการแรก หลวงพิบูลสงครามเริ่มปราบปรามศัตรูทางการเมืองของตนทั้งภายในคณะราษฎรเองและกลุ่มอนุรักษ์นิยม และแต่งตั้งตัวเองเป็นผู้บัญชาการทหารบก รัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม มหาดไทย และกระทรวงต่างประเทศ และเพิ่มงบประมาณทางทหารอย่างมาก และเมื่อมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนหนึ่งคัดค้านการเพิ่มงบประมาณของทหาร หลวงพิบูลฯ จึงประกาศยุบสภา ตลอดจนแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยยึดอายุการดำรงอยู่ของสมาชิกสภาประเภท 2 จำนวนครึ่งหนึ่งของสมาชิกรัฐสภาไปอีก 10 ปี พ.ศ. 2484 หลวงพิบูลฯ แต่งตั้งตัวเองให้เป็นจอมพล โดยตำแหน่งนี้แต่เดิมเป็นตำแหน่งสำหรับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศ์เท่านั้น ต้นปี พ.ศ. 2485 จอมพล ป. พิบูลสงครามเรียกตัวเองว่า “ท่านผู้นำ” ให้หนังสือพิมพ์แพร่คำขวัญ เช่น “เชื่อผู้นำชาติพ้นภัย” มีคำสั่งให้ทุกบ้านติดรูปท่านผู้นำ ออกกฎหมายหลายฉบับในลักษณะอำนาจนิยม เช่น กฎหมายควบคุมหนังสือพิมพ์ และจับกุมผู้ต้องสงสัยได้ทันที นักวิจารณ์กล่าวว่า จอมพล ป. เลียนแบบมุสโสลินี (คริส เบเกอร์และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2558: 175-176)

คริสและผาสุกนำเสนอว่า หลวงพิบูลสงครามนั้น โดดเด่นเป็นหัวหน้าและได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีกลาโหมเมื่อต้นปี พ.ศ. 2477 ในขณะเดียวกัน หลวงพิบูลสงครามได้แสดงความเห็นที่ว่า ในบรรดา 4 สถาบันของสยาม ได้แก่พระมหากษัตริย์ รัฐสภา ระบบราชการ และกองทัพ กองทัพเท่านั้นที่ยืนยง ขณะที่รัฐสภาโดยเปรียบเทียบกับอาจถูกยกเลิกด้วยสาเหตุและสถานการณ์ต่างๆ ได้ กองทัพจัดตั้งสถานีวิทยุของตนเอง ออกอากาศคำขวัญของหลวงพิบูลฯ ที่ว่า “ชาติคือบ้าน ทหารคือรั้ว” เขากล่าวว่า หากปราศจากกองทัพ สยามจะถูกกลืนไปจากแผนที่ของโลก เขาให้กระทรวงกลาโหมจัดทำภาพยนตร์เรื่อง *เลือดทหารไทย* (พ.ศ. 2478) เพื่อเชิดชูวีรกรรมความรักชาติ เป็นเรื่องราวเมื่อสยามถูกโจมตีจากต่างชาติ พระเอกและนางเอกเสียสละชีวิตเพื่อปกป้องชาติไทย หลวงพิบูลฯ และพรรคพวกสนใจรัฐบาลทหารในประเทศอื่นๆ ที่กำลังเชิดชูอุดมการณ์ชาตินิยมในขณะนั้น ... เขาก่อตั้ง กลุ่มยุวชน เป็นขบวนการเยาวชนทหารที่เลียนแบบการฝึกอบรมทหารที่อังกฤษและสหรัฐอเมริกา หลังจากที่เขาส่งนายทหารคนหนึ่งที่เป็นลูกครึ่งไทย-เยอรมันไปรับการฝึกทหารที่เยอรมนี ได้ศึกษาการก่อตัวของพรรคนาซีที่เยอรมนี เมื่อกลับมาได้ปรับกลุ่มยุวชนจนคล้ายกับ *ยุวชนฮิตเลอร์* (คริส เบเกอร์และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2558 175-176) และในวีรกรรม 14 ประการที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เลียนแบบมาจากลัทธินาซีโดอันเป็นหลักปฏิบัติของนักรบขามูไรของญี่ปุ่นนั้น ในข้อที่หนึ่งคือ “ไทยรักชาติยิ่งกว่าชีวิต” ข้อที่สอง “ไทยเป็นนักรบชั้นเยี่ยม” และข้อที่ สิบ “ไทยเป็นชาติที่ไว้ตามกันและตามผู้นำ” ซึ่งสะท้อนวัฒนธรรมแบบทหารอย่างชัดเจน

นอกจากนั้น มีการเคลื่อนไหวหนึ่งที่สะท้อนอารมณ์ความรู้สึกแบบลัทธิทหาร เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อให้ไทยเป็นมหาประเทศ หรือ “มหาอาณาจักรไทย” นั่นก็คือความรู้สึกที่ว่า ผู้คนที่อยู่ในแหลมทองทั้งหมดเป็นคนไทย ในละครเรื่อง พ่อขุนผาเมือง และเรือราชนมู ตัวละครหนึ่งกล่าวว่า ไม่ว่าจะเขมร ลาว เวียดนามล้วนเป็นไทยทั้งสิ้น (สายชล สัตยานุรักษ์, 2557: 39) อีกทั้ง เมื่อหลวงวิจิตรฯ เห็นแผนที่ฉบับหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงว่า คนที่พูดภาษาไทยนั้นกระจายอยู่ทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ “หลวงวิจิตรตื่นเต้นมาก และกล่าวในการ ‘ปาฐกถาเรื่องการเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส’ (17 ตุลาคม 2482) ว่า ‘ถ้าเราได้ดินแดนที่เสียดินมา เรามีหวังที่จะเป็นมหาอำนาจ ...’ ” และ “รัฐบาลแจกแผนที่แสดง ‘ดินแดนที่เสียไป’ ยังโรงเรียนต่างๆ รายการวิทยุของทหารพูดถึงการสร้าง ‘มหาอาณาจักรไทย’ เลียนแบบฮิตเลอร์” (คริส เบเกอร์และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2558: 183-185) สายชล สัตยานุรักษ์ พิจารณาว่า “นโยบายสร้างชาติไทยให้เป็นมหาอำนาจในแหลมทอง เป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งนอกจากจะเกิดขึ้นเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่อำนาจของจอมพล. พิบูลสงคราม ยังรวมทั้งความชอบธรรมในการทุ่มเทงบประมาณในการสร้างกองทัพ ... ” (สายชล สัตยานุรักษ์, 2557: 35) อีกด้วย

ท่ามกลางบริบทเช่นนี้เอง ที่จอมพล ป. พิบูลสงครามโดยความร่วมมือของหลวงวิจิตรวาทการ เคลื่อนไหวสร้าง “วัฒนธรรมใหม่” ขึ้นมา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการที่รุ่นชนใหม่กลุ่มหนึ่งที่มีระบอบอารมณ์ความรู้สึกใหม่แบบหนึ่ง ต้องการเปลี่ยนแปลงหรือปฏิวัติสังคมไทย โดยอาศัยการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม ซึ่ง “รัฐนิยม” และละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการนั้น เป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวนี้

รัฐนิยม

ในวันที่ 24 มิถุนายน 2482 อันตรงกับวันครบรอบการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 7 ปี หลวงพิบูลสงครามได้กำหนดให้วันที่ 24 มิถุนายนเป็นวันชาติแทนการใช้วันเฉลิมพระชนมพรรษา เปลี่ยนชื่อทางการของประเทศจาก “ประเทศสยาม” เป็น “ประเทศไทย” พร้อมทั้งวางศิลาฤกษ์เพื่อสร้างอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยที่กลางถนนราชดำเนิน อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยสร้างเสร็จและทำพิธีเปิดในวันที่ 24 มิถุนายน 2483 นอกจากนั้นยังได้มีการวางหมุดที่ระลึกการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ณ ลานพระบรมรูปทรงม้าด้วย บนหมุดที่ระลึกมีข้อความว่า “ณ ที่นี้ 24 มิถุนายน 2475 เวลาอรุณ คณะราษฎรได้ก่อกำเนิดรัฐธรรมนูญเพื่อความเจริญของชาติ” (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2549: 195-196)

ชาญวิทย์กล่าวว่า หลักฐานที่ช่วยให้สามารถทำความเข้าใจลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น ดูเหมือนจะไม่มีอะไรดีเท่าเนื้อร้องและทำนองของเพลงชาติ ซึ่งแต่งขึ้นใหม่ยุคสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยหลวงสารานุประพันธ์ “เพลงชาติใหม่นี้มีคำขึ้นต้นว่า ‘ประเทศไทยรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย’ และมีวลีต่างๆ ที่สะท้อนลัทธิชาตินิยม ... เช่น ‘เป็นประชารัฐ’ หรือ ‘ด้วยไทยล้วนหมายรักสามัคคี’ หรือ ‘ไทยนี้รักสงบแต่ถึงรบไม่ขลาด’ หรือ ‘สละเลือดทุกหยาดเป็นชาติพลี เป็นต้น” ในขณะที่เดียวกัน การที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ดำเนินการเปลี่ยนชื่อประเทศให้เป็น ประเทศไทยนั้น น่าจะ

เป็นความพยายามที่จะให้ต่างจากสยาม ตรงที่ประเทศไทยตามความหมายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม น่าจะมีนัยยะที่ เจริญ หรือ ศิวิไลย์ กว่าสยามที่เป็นชาติหรือสังคมเก่าในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ล้าหลัง คือพร้อมกับการเปลี่ยนชื่อประเทศนั้น จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ริเริ่มสิ่งต่างๆ หลายสิ่ง เริ่มต้นที่การประกาศ “รัฐนิยม” ที่ทยอยประกาศออกมาทั้งหมด 12 ฉบับ ระหว่างปี 2482-2485 ดังเช่นเรื่อง การใช้ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติ เรื่องการเคารพธงชาติ เพลงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมี เรื่องภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมืองดี เรื่องการแต่งกายของประชาชนไทย เรื่องกิจประจำวันของคนไทย (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2549: 196-200)

แถมสุข นุ่นนนท์ นักประวัติศาสตร์ท่านหนึ่งได้กล่าวว่า ถ้าพิจารณาทางด้านจิตวิทยา รัฐนิยมทั้ง 12 ฉบับนี้ทำให้มีความรู้สึกว่าการประเทศของตนกำลังเข้าสู่ยุคใหม่จริงๆ รัฐบาลได้ออกกฎเกณฑ์ต่างๆ แนะนำประชาชนถึงวิธีการประพฤติปฏิบัติในสังคมรูปแบบใหม่ โดยวางระเบียบว่าคนไทยจะต้องป้องกันภัยที่จะบังเกิดแก่ชาติ ต้องยกย่องภาษาและหนังสือ หน้าที่พลเมืองดี ต้องรู้จักเคารพธงชาติและยืนตรงเคารพธงชาติไทยทุกเช้าเวลา 8.00 น. แม้กระทั่งส่วนที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน รัฐบาลก็จัดแบ่งเวลาให้เสร็จเรียบร้อยโดยแบ่งเวลาวันหนึ่งออกเป็น 3 ส่วน คือการปฏิบัติงานที่เป็นอาชีพส่วนหนึ่ง ปฏิบัติกิจส่วนตัวส่วนหนึ่ง และพักผ่อนหลับนอนอีกส่วนหนึ่ง ส่วนเรื่องการกินการนอน รัฐบาลวางระเบียบไว้ว่าควรจะกินวันละ 4 มื้อ นอนวันละ 6-9 ชั่วโมง (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2549: 203)

จะพบว่า การเคลื่อนไหวสร้างวัฒนธรรมดังกล่าวนี้ นั่น ก็คือความพยายามจัดระเบียบชีวิต การทำงาน และวินัยทั้งในพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัวให้เรียบร้อยแบบการจัดระเบียบในค่ายทหาร คือการยืนตรงเคารพธงชาติ และการจัดตารางการดำเนินชีวิตและการรับประทานอาหาร ตลอดจนการแต่งกายที่ตีความได้ว่า มีลักษณะเป็นเครื่องแบบ คือผู้หญิงใส่กระโปรงสวมเสื้อ สวมหมวก ใส่รองเท้า ผู้ชายใส่กางเกงสวมเสื้อ สวมหมวก และใส่รองเท้า เช่นกัน สิ่งนี้เป็นผลที่เกิดจากระบอบอารมณ์ความรู้สึกแบบชาตินิยมของรุ่นชนสมัยใหม่กลุ่มหนึ่ง โดยเฉพาะส่วนที่เป็นกลุ่มทหารที่นิยมลัทธิทหารของรุ่นชนนี้ที่นอกจากจะมีประสบการณ์ร่วมกับส่วนอื่นๆ ของรุ่นชนแล้ว พวกเขายังมีประสบการณ์ของการเป็นทหารที่โน้มไปในทางที่จะนิยมลัทธิทหารแบบในยุโรปและในเอเชีย นั่นก็คือแบบเยอรมันและญี่ปุ่น

บทละครของหลวงวิจิตรวาทการกับการสร้างความทรงจำร่วม

นอกจากการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมตามหัวข้อก่อนหน้านี้อันแล้ว ก็มีการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับการแสดงละครเวที โดยหลวงวิจิตรวาทการจะเป็นผู้แต่งบทละครประวัติศาสตร์ขึ้นมาจำนวนหนึ่ง เพื่อใช้ในการเล่นละครเวที ซึ่งในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม นั้น จัดแสดงเป็นประจำ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ได้สรุปเนื้อหาของบทละครประวัติศาสตร์ต่างๆ ของหลวงวิจิตรวาทการ ดังนี้

1). “เลือดสุพรรณ” (2479) ... เป็นเรื่องเกี่ยวกับชาวบ้านที่ต่อสู้อย่างถวายชีวิตกับกองทัพพม่าที่เข้ามารุกรานก่อนเสียกรุงศรีอยุธยา 2310 2). เรื่อง “ราชมนู” (2479) ... เรื่องนี้เป็นเรื่องยอดขุนพลของพระนเรศวร ในสมัยที่ไทยปราบปรามกัมพูชา 3). “พระเจ้ากรุงธน” (2480) เป็นเรื่องของพระเจ้ากรุงธนบุรี (ตากสิน) ในการกู้ชาติหลังเสียกรุงศรี

อยุธยา 2310 4). “ศึกกลาง” (2480) เป็นเรื่องของท้าวเทพสตรีและท้าวศรีสุนทร สองวีรสตรีแห่งเมืองกลางที่ต่อสู้กับการรุกรานของพม่าในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ 5). “เจ้าหญิงแสนทวิ” (2481) เรื่องนี้อิงประวัติศาสตร์ของอาณาจักรเล็ก ๆ 2 แห่งในรัฐฉาน (หรือไทยใหญ่) ในพม่า ... เป็นเรื่องของ “เผ่าไทย” ด้วยกันเองและความรักในความเป็นไทย 6). “มหาเทวี” (2482) เป็นเรื่องกษัตริย์แห่งเชียงใหม่ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 (ตรงกับการเสียกรุงศรีอยุธยา 2112) ตามประวัติศาสตร์มหาเทวีต่อสู้กับกองทัพพม่าและอยุธยาเพื่ออาณาจักรล้านนาของพระองค์ แต่ในบทละครถูกเปลี่ยนให้เป็นเรื่องที่พระนางทรงช่วยในการที่จะสร้างเอกภาพให้กับประเทศไทย (ที่มีศูนย์กลางอยู่ที่อยุธยา) 7). “น่านเจ้า” (2482) ... เป็นเรื่องของอาณาจักรไทยในน่านเจ้า (ยูนนาน) ที่ถูกจีน (กุบไลข่าน ราชวงศ์มองโกล) รุกราน (ซึ่งสอดคล้องกับความรู้สึกต่อต้านจีนในประเทศ [จีน] ในขณะนั้น) ทำให้ไทยต้องถอยร่นลงสู่แหลมทอง ละครเรื่องนี้อาจเป็นจุดสุดยอดของลัทธิชาตินิยมไทยในแง่เผ่าพันธุ์ไทยและความรักในอิสราภาพ ได้พากันละทิ้งแม่แต่บ้านเกิดเมืองนอนเดิมของตนเพื่อแลกกับเสรีภาพและอิสราภาพ ละครเรื่องนี้ทรงพลังอย่างมากมหาศาลโดยเฉพาะในการสร้าง “การรับรู้” ของคนไทยว่าตนมาจากน่านเจ้า 8). “อนุสาวรีย์” (2482) ... เป็นเรื่องของการสร้างชาติร่วมสมัย และเป็นเรื่องของการต่อสู้กับศัตรูภายนอกซึ่งไม่ปรากฏชัดว่าเป็นใครหรือชาติใด 9). “พ่อขุนผาเมือง” (2483) ... เรื่องนี้เป็นเรื่องที่น่าเศร้าโศกมาจาก ศิลาจารึกหลักที่ 2 ของสุโขทัย และเป็นเรื่องของ 2 พ่อขุน คือพ่อขุนบางกลางหาวและพ่อขุนผาเมืองในการต่อสู้กับ “ขอม” และประกาศเอกราชของกรุงสุโขทัย (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2546: 213-217)

พิจารณาจากเนื้อหาของบทละครเหล่านี้ ในด้านหนึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องที่สัมพันธ์กับ “คนเผ่าไทย” ความรักชาติ และวีรกรรมของ “คนไทย” แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้น สิ่งที่พบก็คือเราจะเห็นถึงว่าละครของหลวงวิจิตรวาทการนั้นเน้นโครงเรื่องไปที่ความสำคัญของมหาบุรุษในการปกป้องชาติไทย หรือดังเช่นที่ คริส เบเกอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตรกล่าวว่า หลวงวิจิตร เขียนบทละครเชิดชูพระนเรศวร และ พระเจ้าตากสิน เป็น มหาบุรุษ ผู้ปกป้องสยามจากศัตรูที่เป็นเพื่อนบ้านคือพม่า แต่วีรกรรมดังกล่าวไม่จำกัดเฉพาะกษัตริย์เท่านั้น ในบทละครที่ได้รับความนิยมอย่างสูง เช่น เรื่อง เลือดสุพรรณ (พ.ศ. 2479) ตัวเอกคือหญิงสาวสามัญที่ปลุกเร้าสามัญชนอื่นๆ ลุกขึ้นต่อสู้การรุกรานของพม่า ไทยเป็นชาตินักรบ ไม่ใช่แต่เพียงผู้ชายเท่านั้น แต่รวมถึงผู้หญิงด้วย บทละครอีกเรื่องหนึ่ง คือ สึกกลาง เชิดชูท้าวเทพสตรีและท้าวศรีสุนทร หญิงสองพี่น้องที่ปกป้องภูเกิดจากการรุกรานของพม่า (คริส เบเกอร์และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2558 : 178)

นี่เป็นการสร้าง “ผลผลิตทางวัฒนธรรม” หรือภาพแทน ด้วยการสร้างความทรงจำร่วม⁴ เกี่ยวกับการต่อสู้เพื่อสร้างและปกป้องชาติไทยด้วยการทำศึกสงครามต่อต้านการรุกรานจากภายนอกของมหาบุรุษที่มาจากคนกลุ่มต่างๆ ในสังคมไทย จึงหมายความว่าภาพแทนของลัทธิชาตินิยมของกลุ่มคณะราษฎรสายทหารนั้น ถูกทำให้เป็นแบบทหารนั่นเอง อีกทั้งความทรงจำเกี่ยวกับการต่อสู้สร้างชาติและธำรงความเป็นชาติไทย เพื่อความรุ่งเรืองก้าวหน้าของชาตินั้น มิได้นำเสนอตามแบบที่มีพระมหากษัตริย์เป็นมหาบุรุษที่เป็นผู้นำแต่เพียงพระองค์เดียว แต่ทว่า ประเทศไทยนั้น “รวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย” คือคนไทยทุกคนไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชนหรือชนชั้นใดก็สามารถเป็นวีรบุรุษหรือ “มหาบุรุษ” ที่มีบทบาท

ในการต่อสู้สร้างชาติได้ ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้าน (บทละครเรื่องเลือดสุพรรณ) ขุนนาง (บทละครเรื่องราชมนู) กษัตริย์ (บทละครเรื่องพ่อขุนผาเมือง พระนเรศวร พระเจ้าตากสิน) หรือที่น่าสังเกตก็คือผู้หญิง (บทละครเรื่องมหาเทวี ศึกกลาง มหาเทวี และเจ้าหญิงแสนหวี) ตรงนี้เราสามารถพิจารณาว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามและหลวงวิจิตรวาทการใช้อารมณ์ความรู้สึกเกี่ยวกับความเป็นชาติหรือชาตินิยมแบบใหม่ที่แตกต่างขัดแย้งกับอารมณ์ความรู้สึกแบบชาติ-ศาสนา-พระมหากษัตริย์ ของกลุ่มอนุรักษนิยม โดยการสร้างภาพแทนที่มีความหมายเป็นความทรงจำร่วมแบบใหม่ที่เป็นการต่อยอดประวัติศาสตร์ที่เน้นชาตินิยมแบบทหารนั่นเอง

ความทรงจำเกี่ยวกับ มหาบุรุษ เช่นนี้ก่อตัวขึ้นได้อย่างไร อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ อธิบายว่า ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนำไปสู่การเกิดสำนึกทางประวัติศาสตร์ใหม่ในหมู่ชนชั้นนำ นั่นก็คือสำนึกที่ว่า วิถีแห่งประวัติศาสตร์ที่ก้าวไปข้างหน้านั้น ก็เนื่องมาจากการที่กษัตริย์เป็นผู้กำหนด (โดยโครงสร้างของอารมณ์ความรู้สึกแบบรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้นคือความเทิดทูลจงรักภักดีและไว้วางใจต่อพระมหากษัตริย์ หรือความเชื่อมั่นว่า พระมหากษัตริย์ทรงมีเมตตา มีปัญญา มีชั้นดีธรรม ฯลฯ ที่ทำให้พระองค์ทรงปกครองพสกนิกรให้อยู่เย็นเป็นสุขและเจริญก้าวหน้า) แต่ทว่าก็ปรากฏสำนึกบางประการที่เป็นผลผลิตของระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ที่เป็นแบบการประกอบการเพื่อการค้าและแสวงหากำไร และการเมือง (ในแบบที่ผู้นำจะนำความก้าวหน้าทั้งเศรษฐกิจและอื่นๆ มาสู่ชาติ) ที่ชนชั้นนำได้ถ่ายทอดและรับสำนึกนี้ในหมู่ข้าราชการและราษฎร และทำให้ข้าราชการและราษฎรเกิดสำนึกที่ว่า พวกตนก็อยู่ในฐานะที่นำความเจริญก้าวหน้ามาสู่ชาติได้ด้วยเช่นกัน เนื่องจากว่าข้าราชการและราษฎรก็อยู่ในระบบเศรษฐกิจและการเมืองแบบเดียวกัน นั่นคือความคิดเรื่อง “ชาติ” และความคิดเรื่อง “หน้าที่พลเมือง” ที่เน้นว่าทุกๆ คนมีหน้าที่ทำให้ “ชาติ” เจริญก้าวหน้า ซึ่งเป็นความสำนึกที่มีพื้นฐานมาจากความคิดทางเวลาดังกล่าวข้างต้น (ความก้าวหน้า) ประกอบกับข้าราชการเป็นหน่วยงานที่ถูกสร้างขึ้นโดยมีจุดเน้นที่จะต้องทำหน้าที่นำความก้าวหน้ามาสู่ “ชาติ” ด้วย จึงทำให้ข้าราชการเกิดความสำนึกดังกล่าวข้างต้น แต่ด้วยเหตุที่ข้าราชการและราษฎรที่เกิดมีความสำนึก แบบเชิงปัจเจกชนและรับความคิดบางประการจากการรื้อสำนึกของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น เป็นเพียงกลุ่มคนจำนวนไม่มากนักเมื่อเทียบกับพลเมืองทั้งหมด ดังนั้นสำนึกเชิงปัจเจกชนที่เกิดขึ้นจึงไม่ได้เป็นสำนึกเชิงปัจเจกชนที่มองเห็นศักยภาพและความสามารถที่เท่าเทียมกันของปัจเจกชนทุกคนในรัฐ ทำให้สำนึกทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นเป็นสำนึกที่ให้ความสำคัญแก่บทบาทของมหาบุรุษเป็นอย่างสูง (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2538: 312-316)

โดยสรุปก็คือ บทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการนั้นเป็นภาพแทนของอารมณ์ความรู้สึกแบบชาตินิยมแบบทหาร โดยแสดงความหมายให้เกิดเป็นความทรงจำเกี่ยวกับมหาบุรุษที่มาจากคนทุกกลุ่มในชาติ ในการปกป้องชาติไทยด้วยการรบต่อสู้กับศัตรูผู้รุกราน เพื่อร่วมกันสร้างชาติไทยให้ก้าวไปข้างหน้านั่นเอง

ภาพแทนและการจัดโครงสร้างทางสังคมและการเมืองของคณะราษฎรสายทหาร

บทละครประวัติศาสตร์ที่หลวงวิจิตรวาทการแต่งขึ้น และผ่านการเผยแพร่ทางละครเวทีนั้น ได้สื่อความหมายของอารมณ์ความรู้สึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชาติไทยขึ้นมาใหม่ ให้สามารถเป็นที่เข้าใจกันในในกลุ่มชนรุ่นใหม่ในส่วนที่เป็นคณะราษฎรสายทหาร และกลายเป็น “ความจริง” ในความรับรู้ของพวกเขา นั่นคือประวัติศาสตร์นั้นสร้างสรรค์โดยคนชาติไทย ภายใต้การนำของมหาบุรุษที่มาจากคนกลุ่มต่างๆ หรือมาจากคนทุกชั้น ไม่จำเป็นว่าพระมหากษัตริย์เท่านั้นที่จะเป็นมหาบุรุษ แน่นอนบุคคลดังเช่น พ่อขุนรามคำแหง พระนเรศวร หรือพระเจ้าตากนั้น ย่อมเป็นมหาบุรุษของชนชาติไทยที่ต่อสู้เพื่อเอกราชของชาติ แต่ขุนนาง ดังเช่น ราชมนู และชาวบ้าน เช่น ชาวบ้านสุพรรณบุรี ตลอดจนผู้หญิงต่างก็สามารถเป็นมหาบุรุษที่ต่อสู้ในแบบทหารเพื่อสร้างชาติไทย เพื่อเอกราชของชาติไทยได้เช่นกัน

ในด้านหนึ่ง การสร้าง วัฒนธรรมใหม่ ผ่าน “รัฐนิยม” คือการจัดพื้นที่ของโครงสร้างทางสังคมของไทยให้เป็นแบบทหาร ในขณะที่ในอีกด้านหนึ่งบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการเป็นภาพแทนของการต่อสู้เพื่อสร้างและธำรงชาติไทย ที่มีลักษณะเป็นการต่อสู้ในแบบทหาร ตลอดจนอารมณ์ความรู้สึกร่วมกับคณะราษฎร โดยร่วมและชนชั้นกลางใหม่ จึงนำไปสู่โครงสร้างทางการเมืองตามแบบของคณะราษฎรสายทหาร โครงสร้างทางการเมืองที่มีองค์ประกอบแบบทหารนี้ เป็นโครงสร้างที่มีรัฐธรรมนูญ มีสภา ที่มีสมาชิกสองประเภท ประเภทที่ 1 สมาชิกมาจากการเลือกตั้ง และประเภทที่ 2 มาจากการแต่งตั้งของคณะราษฎรสายทหาร ตลอดจนมีนายกรัฐมนตรีที่เป็นแบบทหารที่เข้มแข็งคือจอมพล ป. พิบูลสงคราม โครงสร้างเช่นนี้ได้รับการสถาปนาขึ้นมา ด้วยการดำเนินการต่างๆ ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เช่นการเคลื่อนไหวที่เสริมสร้างความเป็นผู้นำ โดยการประกาศคำขวัญที่ว่า “เชื่อผู้นำชาติพ้นภัย” และการดำเนินการต่างๆ ตามรัฐนิยม ร่วมกับการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อยืดอายุการดำรงอยู่ของสมาชิกสภาประเภท 2⁵ โครงสร้างนี้กำเนิดจากความหมายหรืออารมณ์ความรู้สึกที่ผสมกันระหว่างความรู้สึกของความเสมอภาค กับอารมณ์ความรู้สึกแบบทหารนิยม ชาตินิยม อารมณ์ความรู้สึกแบบลัทธิทหารชาตินิยมรูปแบบนี้ สื่อให้เป็นที่เข้าใจกันได้ก็โดยผ่าน “รัฐนิยม” และบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการนั่นเอง

โครงสร้างนี้ ดำรงอยู่จนกระทั่งจอมพล ป. พิบูลสงครามสิ้นสุดการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พร้อมกับการหมดอำนาจลงของคณะราษฎรสายทหาร เมื่อก่อนการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ 2 เล็กน้อย ในขณะที่เดียวกันรัฐบาลของคณะราษฎรสายทหารก็ถูกแทนที่ด้วยคณะราษฎรสายพลเรือน ภายใต้การนำของนายปรีดี พนมยงค์ ที่เป็นรุ่นชนเดียวกัน และอยู่ภายใต้ระบอบอารมณ์ความรู้สึกเดียวกัน นั่นก็คือชาติกำเนิดมิได้กำหนดคุณค่าของมนุษย์ และความเป็นผู้นำที่จะนำชาติให้เจริญก้าวหน้าไปข้างหน้าเพื่อราษฎรไทยโดยรวม แต่คณะราษฎรสายพลเรือนมีประสบการณ์ที่แตกต่างกับสายทหาร คือนายปรีดี พนมยงค์ มีประสบการณ์ที่เป็นข้าราชการพลเรือนสายกฎหมาย ดังนั้น จึงเดิน

แนวทางเพื่อสถาปนาโครงสร้างทางการเมืองแบบที่ตั้งอยู่บนฐานของ “หลักวิชา” ตามรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2489 ที่นายปรีดี และคณะราษฎรสายพลเรือนผลักดันให้ร่างขึ้นมา ที่องค์ประกอบของรัฐสภานั้นมาจากการเลือกตั้งทั้งทางตรงและทางอ้อม (ซึ่งอยู่นอกเหนือจากเนื้อหาของบทความนี้) อย่างไรก็ตาม การจัดระเบียบสังคมตามแบบทหารของคณะราษฎรสายทหารบางส่วนก็ยังคงเป็นมรดกตกทอดในสังคมไทยแม้ในปัจจุบัน เช่น การยื่นตรงเคารพธงชาติในเวลา 8.00 น

สรุป

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของไทยที่ก้าวสู่สมัยใหม่นั้น นำมาสู่กระบวนการของการเปลี่ยนแปลง หรือการปฏิวัติสังคมใหม่ ของรุ่นชนต่างๆ ที่มีประสบการณ์ซึ่งนำไปสู่ระบอบอารมณ์ความรู้สึกแบบใหม่หนึ่งๆ สำหรับรุ่นชนสมัยใหม่อันแรกคือบรรดาเจ้านายที่อยู่ภายใต้การนำของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น มีระบอบอารมณ์ความรู้สึกที่ว่า พระมหากษัตริย์คือผู้นำความก้าวหน้ามาสู่ชาติ ซึ่งผลก็คือการปฏิวัติหรือการเปลี่ยนแปลงโดยการสร้างโครงสร้างทางสังคมและโครงสร้างทางการเมืองแบบรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ขึ้นมา ในขณะที่รุ่นชนที่ 2 อันเป็นรุ่นชนของข้าราชการระดับกลางและบรรดาชนชั้นกลางจำนวนหนึ่งที่ไม่ใช่เจ้านายที่มีประสบการณ์อีกแบบหนึ่ง จึงมีระบอบอารมณ์ความรู้สึกอีกแบบหนึ่ง นั่นคืออารมณ์ความรู้สึกที่ว่า ชาติกำเนิดมิได้เป็นเครื่องกำหนดคุณค่าของมนุษย์ซึ่งนำไปสู่ความรู้สึกเกี่ยวกับความเสมอภาค ในขณะเดียวกันก็มียุทธศาสตร์ความรู้สึกที่ว่า ความก้าวหน้าของสังคมนั้น ก็เพื่อประโยชน์ของคนในชาติโดยรวม และความรู้สึกที่ว่า คนกลุ่มอื่นๆ ก็สามารถมีส่วนร่วมในการนำความก้าวหน้ามาสู่ชาติได้ จึงสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงหรือการปฏิวัติที่นำไปสู่โครงสร้างทางการเมืองและการจัดความสัมพันธ์ทางสังคมแบบ “ประชาธิปไตย” ในปี พ.ศ. 2475 ที่สถาปนาโครงสร้างทางสังคมและโครงสร้างทางการเมืองแบบที่มีรัฐธรรมนูญ มีรัฐสภา ที่มาจากการแต่งตั้งและเลือกตั้ง โดยมีเจตนาที่จะให้การแต่งตั้งหมดไปในที่สุด และมีรัฐบาลที่มาจากการแต่งตั้งของรัฐสภา

อย่างไรก็ตาม ภายใต้การต่อสู้ทางการเมืองระหว่างคณะราษฎรกับกลุ่มอนุรักษนิยมได้นำมาสู่การขึ้นสู่อำนาจของคณะราษฎรสายทหารเมื่อผู้นำกลุ่ม คือจอมพล ป. พิบูลสงคราม เถลิงอำนาจ ในปี พ.ศ. 2481 กลุ่มคณะราษฎรสายทหารที่นำโดยจอมพล ป. นี้ ในด้านหนึ่งมีโครงสร้างทางอารมณ์ความรู้สึกร่วมกับคณะราษฎรและชนชั้นกลางใหม่โดยรวม แต่ในอีกด้านหนึ่ง ก็มีลักษณะจำเพาะของตัวเอง เนื่องจากพวกเขาที่มีประสบการณ์แบบทหาร ดังนั้นระบอบอารมณ์ความรู้สึกของพวกเขาจึงมีองค์ประกอบแบบทหารด้วย ระบอบอารมณ์ความรู้สึกนี้ นำไปสู่การเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะการประกาศ “รัฐนิยม” และบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการที่ใช้ในการแสดงละครเวที ซึ่งเป็นภาพแทนที่แสดงออกถึงความหมายอันเป็นความทรงจำเกี่ยวกับมหาบุรุษแห่งชาติให้เป็นที่เข้าใจกัน อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือการปฏิวัติโครงสร้างทางการเมืองอีกแบบหนึ่ง ที่ด้านหนึ่งมีองค์ประกอบแบบเดียวกับคณะราษฎรโดยรวม คือยังคงรักษาโครงสร้างที่มีรัฐธรรมนูญ รัฐสภา และรัฐบาลที่มาจากรัฐสภาเอาไว้ แต่ในอีกด้านหนึ่ง ด้วยองค์ประกอบของอารมณ์ความรู้สึกแบบทหาร จึงทำให้โครงสร้างทางการเมืองดังกล่าวเป็น

โครงสร้างที่อยู่ภายใต้การนำของมหาบุรุษที่เข้มแข็งแบบทหาร นั่นคือจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในขณะที่ได้ยึดบทเฉพาะการณ์ที่กำหนดให้รัฐสภามีสมาชิกประเภท 2 ที่มาจากการแต่งตั้งของคณะราษฎรสายทหารจำนวนครึ่งหนึ่งของรัฐสภาออกไป อีกทั้งยังสถาปนาความสัมพันธ์ทางสังคมที่จัดระเบียบแบบทหารอีกด้วย

ดังนั้น “รัฐนิยม” และ บทละครของหลวงวิจิตรวาทการจึงเป็นเครื่องมือที่หลวงวิจิตรวาทการและจอมพล ป. พิบูลสงครามใช้สื่อความหมายของโครงสร้างอารมณ์ความรู้สึกที่ทำให้คนภายในกลุ่มคณะราษฎรสายทหารที่มีประสบการณ์ร่วมกันได้เข้าใจร่วมกัน จึงกลายเป็น “ความจริง” ขึ้นมา และแสดง “ความจริง” นั้น อย่างเป็นทางการโดยการจัดความสัมพันธ์ทางสังคมและโครงสร้างทางการเมืองตามแบบกลุ่มของตนภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

การศึกษาเรื่องการสร้างวัฒนธรรมและบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการโดยทั่วไปนั้น มีแนวโน้มที่จะพิจารณาว่า บทละครของหลวงวิจิตรวาทการมีฐานคิดมาจากความคิดชาตินิยม โดยไม่ได้ให้ความสนใจกับการตอบคำถามในเชิงโครงสร้างมากนัก การศึกษาในที่นี้จึงต้องการยกระดับความเข้าใจปรากฏการณ์ดังกล่าวขึ้นมา โดยหยิบยืมและตีความมโนทัศน์บางมโนทัศน์ของเรย์มอนด์ วิลเลียมส์ แล้วมาประยุกต์เป็นกรอบของผู้เขียนเองที่สรุปว่า ภายในสังคมแบบหนึ่งๆ นั้น ดำเนินไปภายใต้ “การปฏิบัติอันยาวนาน” ซึ่งในกรณีของประเทศไทยนั้น สังคมสมัยใหม่ที่ปรากฏขึ้นมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสังคมที่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมแรกเริ่มเริ่มต้นขึ้น เกิดชนชั้นกลาง (ที่ยังคงเป็นคนส่วนน้อย) และก่อให้เกิดโครงสร้างของอารมณ์ความรู้สึกชนิดหนึ่งขึ้นมา คืออารมณ์ความรู้สึกที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมให้เจริญก้าวหน้า และมีความเสมอภาค สังคมสมัยใหม่นี้ดำเนินมาอย่างยาวนานและยังคงไม่บรรลุจุดสูงสุดในขณะเดียวกันท่ามกลางการคลี่คลายตัวของสังคมไทยสมัยใหม่นั้น ปรากฏการณ์ต่างๆ หลากหลายมากขึ้น พวกเขาที่มีประสบการณ์ที่ร่วมกับรุ่นชนก่อนหน้า แต่ในขณะเดียวกันด้วยการมีประสบการณ์บางประการที่ต่างออกไป ส่งผลให้เกิดลักษณะเฉพาะของรุ่นชนต่างๆ เหล่านั้นด้วย จึงปรากฏโครงสร้างอารมณ์ความรู้สึกในแบบของของรุ่นชนนั้นๆ ขึ้นมา โครงสร้างอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ เหล่านี้นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงหรือการปฏิบัติขึ้นหลายครั้งหลายหน

ดังนั้น การใช้แบบจำลองที่ได้จากการตีความมโนทัศน์ของ เรย์มอนด์ วิลเลียมส์ และประยุกต์ใช้ตามแบบของผู้เขียนเอง ทำให้สามารถมองเห็นถึงอะไรบางอย่างที่เป็นโครงสร้างหรือแบบแผนระดับมหภาค คือ โครงสร้างของอารมณ์ความรู้สึกที่ควบคุมกระบวนการทางประวัติศาสตร์อยู่ โครงสร้างหรือแบบแผนนี้ไม่ใช่โครงสร้างที่แข็งถือตายตัว แต่ทว่ามีความเปลี่ยนแปลงที่เป็นพลวัต และส่งผลเป็นการเปลี่ยนแปลงหรือการปฏิบัติที่มาจากรุ่นชนต่างๆ ดังนั้น จึงอาจจะตอบคำถามในขั้นต้นเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวพลิกกลับซับซ้อนไม่ยุติตัวของกระบวนการทางสังคมและการเมืองไทยสมัยใหม่อันยาวนานว่า เป็นเพราะการเข้าสู่สมัยใหม่ยังไม่บรรลุจุดสูงสุด ซึ่งในบทความนี้นำเสนอเฉพาะเจาะจงไปที่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และการเปลี่ยนแปลงในสมัยที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีสมัยแรก ภายใต้ฐานคิดที่ว่า กระบวนการ

เปลี่ยนแปลงพลิกกลับซับซ้อนของประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่⁶ นั้น ดำเนินไป
ภายใน The Long Revolution นั่นเอง

เชิงอรรถ

¹ ผู้เขียนต้องขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ สายชล สัตยานุรักษ์ แห่งภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ต่อคำวิจารณ์และข้อเสนอแนะอันมีคุณค่ายิ่ง อย่างไรก็ตาม ความผิดพลาดที่อาจปรากฏอยู่ในบทความนี้ เกิดขึ้นเนื่องมาจากความอ่อนด้อยต้นเขินของผู้เขียนเอง ท่านไม่ได้มีส่วนร่วมหรือรับผิดชอบต่อความอ่อนด้อยต้นเขินนี้ทั้งสิ้น และต้องขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร. สุภัค จาวลา เป็นอย่างสูง ที่กรุณาอ่านและปรับปรุงบทความภาษาอังกฤษของบทความเรื่องนี้

² กลุ่มคณะราษฎรสายทหารนั้น ในที่นี้หมายถึงกลุ่มที่มีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้นำ ซึ่งไม่รวมถึง พระยาพหลพลพยุหเสนา และพระยาทรงสุรเดช เป็นต้น

³ คำว่าอนุรักษนิยมนี้เป็นคำกว้าง และมีความหมายแตกต่างกันมากระหว่างคนที่ถูกจัดว่าเป็นอนุรักษนิยม ปรมชาติ วิเชียรนิศย์ ในวิทยานิพนธ์ที่ใกล้เคียงชิ้นสมบูรณ์ของเธอเรื่อง “การต่อสู้ทางความคิดของ ‘กลุ่มเลือดสีน้ำเงิน’ ในสังคมการเมืองไทย พ.ศ. 2475-2500” เขียนเพื่อเสนอขอรับปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ณ ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นั้น เธอศึกษาถึงความคิดของกลุ่มคนที่ถูกจัดว่าเป็นฝ่ายอนุรักษนิยม และพบว่าพวกเขามีความคิดแบบอนุรักษนิยมที่แตกต่างหลากหลายกัน ดังนั้นหมายความว่า ภายในกลุ่มอนุรักษนิยมก็มีรุ่นชนและกลุ่มภายในรุ่นชนต่างๆ ที่มีประสบการณ์ที่แตกต่างกันไปด้วย

ส่วนในประเด็นการต่อต้านเค้าโครงเศรษฐกิจนั้น ผู้ที่ต่อต้านเค้าโครงทางเศรษฐกิจนี้ก็ได้มีเฉพาะแต่เพียงกลุ่มอนุรักษนิยมเท่านั้น แต่ภายในคณะราษฎรเอง เช่นจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ต่อต้านเค้าโครงเศรษฐกิจนี้ ดูหนังสือเรื่อง ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง (สมศักดิ์, 2544)

⁴ แนวความคิดเกี่ยวกับความทรงจำร่วม ดู Connerton, Pual. 1955; Hallwachs, Maurice. 1992

⁵ ตรงนี้พิจารณาได้ว่า แม้โครงสร้างของของรัฐบาลนับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ตามรัฐธรรมนูญชั่วคราวปี 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 และรัฐธรรมนูญ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 นั้น กำหนดให้รัฐสภามีสมาชิกประเภท 2 เช่นเดียวกัน แต่ก็กำหนดไว้ว่า สมาชิกประเภท 2 จะสิ้นสุดลงภายใน 10 ปี ดังนั้น จึงสามารถตีความได้ว่า เจตนาของคณะราษฎรโดยรวม ก็คือ ในท้ายที่สุดต้องการให้เหลือแต่สมาชิกประเภท 1 ที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนแต่เพียงประเภทเดียวเท่านั้น แต่สำหรับคณะราษฎรสายทหารที่นำโดยจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น มีเจตนาให้มีสมาชิกประเภท 2 ที่ได้รับการแต่งตั้งจากสายทหารให้คงอยู่ในโครงสร้างทางการเมืองตามแบบของพวกเขาอย่างแท้จริง ซึ่งสะท้อนออกมาจากการแก้ไขรัฐธรรมนูญอย่างมีจิตสำนึกเพื่อที่จะธำรงสมาชิกประเภท 2 ไว้

⁶ จะพบว่า ในประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่นั้น รุ่นชนต่างๆ ที่ขึ้นมาเปลี่ยนแปลงหรือปฏิวัติสังคม ต่างอ้างถึงความเป็นประชาธิปไตยทั้งสิ้น แม้ว่าโครงสร้างทางการเมืองและความสัมพันธ์ทางสังคมที่รุ่นชนต่างๆ จำนวนมากสถาปนาขึ้นมา จะได้รับการพิจารณาว่าเป็นเผด็จการก็ตาม แต่พวกเขาทั้งหมดก็อ้างว่าโครงสร้างทางการเมืองและความสัมพันธ์ทางสังคมที่พวกเขาสถาปนาขึ้นมาขึ้นมานั้น เป็นประชาธิปไตย (ดู เกรียงศักดิ์, 2536)

รายการอ้างอิง

เอกสารภาษาไทย

- เกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒน์นิช. (2536). *แนวความคิดประชาธิปไตยแบบไทย*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- คริส เบเกอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2558). *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: มติชน
- ชาณูวิทย์ เกษตรศิริ. (2549). *ประวัติการเมืองไทย 2475-2500*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2553). *ปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475*. กรุงเทพฯ:ฟ้าเดียวกัน
- ประอรรัตน์ บุรณมาตร์. (2528). *บทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
- ฤดีชนก รพีพันธุ์. (2546). *ละครหลวงวิจิตร*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (นาฏศิลป์ไทย) คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (2544). *ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ 6 ตุลา รำลึก.
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2557). *10 ปัญญาชนสยาม เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ openbooks
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2555). *การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นนำไทย ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึง พ.ศ. 2475*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกสารภาษาต่างประเทศ

- Connerton, Pual. (1955). *How Society Remember*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cris Baker and Pasuk Phongpaichit, (2014). *A History of Thailand*. (Third edition). Cambridge: Cambridge University Press.
- Halbwachs, Maurice. (1992). *On Collective Memory*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Longhurst, Brian et al.(2005). **Introducing Cultural Studies**. Peking: Pearson Education Asia Limited and Peking University Press.
- natalierosebradbury. (2013). *Raymond Williams on art and society*. Retrieved from <https://picturesforschools.wordpress.com/2013/10/23/raymond-williams-on-art-and-society/>
- William, Raymond. (1965). *The Long Revolution*. London: Pelican Books.
- ..... (1983). *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society*. London: Fontana.

Translated Thai References

- Baker, C. and Phongpaichit, P. (2015). *Contemporary History of Thailand*. Bangkok: Matichon Press.
- Buranamaat, P. (1984). *Historical Plays of Luang Wijiwatakarn*. Bangkok: The Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Project.
- Chetpatanavanich, K. (1993). *Conceptions of Thai Democracy*. Master's Thesis in Political Sciences, Faculty of Political Sciences, Thammasat University.
- Jeamthiraskul, S. (2002). *Newly Constructed History*. Bangkok: 6 Tula Recall Press.
- Kasetsiri, C. (2006). *The History of Thai Politics 1932-1957*. Bangkok: The Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Project.
- Mektrairat, N. (2010). *1932 Siamese Revolution*. Bangkok: Fa Diao Kan.
- Raphipan, R. (2003). *Luang Wiji's Plays*. Master's Thesis in Arts (Thai Dance), Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University.
- Sattayanurak, A. (2012). *The Transformation of Thai Elites' World View from Rama V to 1932*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Sattayanurak, S. (2014). *10 Siamese Intellectuals vol. 2*. Bangkok: openbooks Press.